

POKROK ZÁPADU

PUBLISHED WEEKLY

Published by Pokrok Publishing Co.,
1809-1811 Howard St. — Tel. 2912.

Subscription by mail, — \$1.00 per year.

Vydává: Vydavatelská Spol. Pokroka

V. A. C. BURKÁ, ředitel.

309 1311 Howard St. — Telefon 2913.

Předplatné — \$1.00 na rok.
Do Čech \$2.00 na rok.

Adresujte Jednotě

POKROK ZÁPADU
Omaha, Neb.

Omaha, Neb., 8 srpna 1906

Znova připomínáme čtenářům našim, aby nezapomínali nyní, kdy příležitost k tomu nevhodnější, na příspěvky k uskutečnění postavení pomníku Karla Havlička Borovského v Chicagu.

Maxim Gorkij pracuje zimměně, aby v Americe získal zájem pro revoluci na Rusi. Není to úkolem snadným, jak zdálo by se na první pohled. Zde dovedou se sice lidé chvilkové rozplamenit, ale jde-li o něco více než o pouhé sympathy, dovedou opět rychle sechládnouti. Po zprávách o rozpuštění dumy vydal Gorkij prohlášení, jež je v každém ohledu zajímavým a svědčí o tom, jak Gorkij je vášnivě oddán myšlence svobody Ruska a zasytití nových a lepších dnů tam, kde nyní vládne absolutismus a právo silnějšího. V provolání tom praví mimo jiné, že car-slaboch, který třese se na svém trůně o svůj život a vládu jako osykový list, rozpuští dumu. Ruská vláda začne se bestialně mstít. Černá, krví nasyčená křídla smrti, po celé měsíce poletovati budou nad zemí. Vyhladovělá půda pojme tisíce mrtvol, jejich největším prohřeškem byla touha žít jako lidé. Gorkij praví, že svět je každého člověka domovem a proto nemělo by býti nikomu lhostejno, co děje se jinde. Při čtení zpráv z Ruska o křiklavém bezpráví, jež pási carští katané a ubohém, bezbranném lidu, praví mužové a ženy nemohou býti klidní. Pomáhati ruskému lidu k svobodě, jest úkolem velkým a vznešeným. A ku konci svého provolání, jež adresováno je americkému lidu, praví Gorkij: „Jsou v této zemi živoucí lidé, kteří mne vyslechnou“

K debatě nad jiné zajímavé dojde v nejbližší době mezi rev. Fr. Rundusem z Mount Calm, Tex., a drem. Iškou. Pan rev. F. Rundus bude hájiti křesťanství, kdežto dr. Iška svobodomyšlnost. Prozatím došlo pouze k prohlášení souhlasu s obou stran. V nedělní Svornosti píše rev. Fr. Rundus, že je ochoten začíti. Mezi jiným píše: „Bylo mi řečeno, že Dr. Iška je výtečný humorista a že mne svým humorem zašlepe. Je mi líto, že jsem tak špatný humorista a že důvody nedovedu osladit humorem, aby byly povtavé. Prosím čtenáře, aby důkladně a opatrně přečetli mé důvody, byť časem i suché. Vezměte tu zaprášenou bibli s políčkem a opatrně sledujte každý argument. Potom sledujte důvody Dra. Išky, a když porozumíte dokonale důvodům s obou stran, pak rozsudíte dle rozumu a dle pravdy. Jsem úplně jist, že když budete bedlivě sledovat moji obranu křesťanství, že aspoň dostanete mnohem vyšší pojem o křesťanství než-li přesvědčení o jeho úplné pravdivosti. Až čekám, že se mi dostane vícepolsněchu než etí, a že se vystavují na pranýř všelikých vtípů se strany Dra. Išky, přece, co nehodný bojovník Ježíše Krista, jsem hotov bojovat až do posledních krajností.“ Debatu bude zajišťovati

mavou a bude-li na obou stranách bojováno slušně, i v mnohém počnou. Neopomeneme čtenářům našim sdělití výsledek tohoto zápasu.

MAXIM GORKIJ:

MĚSTO MAMONU.

Moje americké dojmy.

Vlny „veřejného mínění“ americké přemravněle společnosti se utišily; skála, do níž přibojil bil po několika týdnu s bezmeznou zůřivostí a s bezmyslenkovitostí oceánu, — ta skála zůstala pevnou a její hroty dále budou bodati a řezati toho, kdo by chtěl se jí dotknouti jinak, než vyšplouchnutím vln, jež celkem niče neznámená; ale po přibojí zůstala stopa, — špína a kal, který vlny vysotily na úpatí skály...

„Případ Gorkého“, z počátku zdánlivě tak osudný pro velikého Rusa, obrátil se k neprospěchu těch, kteří jej vyvolali, dříve, než jsme předvídali, nedávno hovořice o jeho okolnostech a důsledcích. Po uklidnění vln zůstává jen jejich špína, kterou vyčlirili a které nyní nelze smazati. Dokument je tu, jenž bude v Evropě znova a znova uváděn po leta, ne-li vždy. Budiž ke etí Američanům, že sami začínají chápati jeho význam. „Je nutno, abychom jednali s lidmi jemně a něžně,“ praví Gorkij ve svém článku, kde poprvé projevil své americké dojmy definitivněji. „Není závažno, jak oni jednají se mnou, leč jak já jednám s nimi.“ A tak „Město Mamonu“, uvřejněné v srpnovém čísle Appletonova Magazínu, nese v této větě vysvětlení svého tónu, a ona věta, zároveň s malou skeptickou poznámkou o americké moralitě jest jedině, co z článku lze pokládati za odpověď Gorkého na moralistní hestialnost amerického tisku.

„Rozhledy“ předem oznamují, že články Gorkého, poznamenaly, že Američané budou jej čísti a zamyslí se nad ním a jeho výtkami a soudy, kdežto američtí Češi zahrnují by ho posměchem „zeleňáctví“ a hrubstvím. Je to pravda. Těčnost „národního života“ amerických Čechů nevyžaduje ani tří týdnů studia k svému prohlédnutí, když ohromná obšířlost všeho toho, co také země skýtá k přemýšlení, poddala se pozorovacímu talentu geniovu v třech měsících tak dokonale v povšechných svých rysech, jak toho svědectvím je článek Maxima Gorkého. Ten, kdo přijde z jiných poměrů, vidí mnohá fakta v ostřejším světle; k okolí, v němž jsme vyrostli, býváme často slepi. Umění přijmouti stanovisko a hledisko onoho, jenž vidí stíny, poněvadž není jim zvyklý, — to umění není ovšem dáno maličkým dušičkám. Ve velikém národě se najde více velikých duší, více sebevědomí a méně ješitnosti, jde-li o poukazování na chyby. A proto „americké dojmy“ Gorkého budou čteny a vykonají své dílo, že určeny jsou velikému národu.

V Avaloně, 27., VII, 1906.

J. H.

Šedivá mlha visela nad zemí i nad mořem, a jemný déšť chvějivě padal na truchlivé budovy města i kalné vody zálivu. Vystěhovalci seskupili se k jedné straně lodí. Rozhlíželi se zticha a vážně, lačnými očima, v nichž třpytily se naděje i obavy, hrůza i radost.

„Kdo je tohle?“ užasle tážalo se polské děvče, ukazující na Sochu Svobody. Klouci z davu odpověděli krátce: „Americká Bohyně.“

Díval jsem se na bohyni s povzrušením, modloslužebníka, a obnovoval jsem si v paměti rekonné doby

Spojených Států, — šestiletý zápas za neodvislost i onen krvavý boj Severu s Jihem, který dříve Američané obyčejně nazývali „Válkou za Zrušení Otroctví“. V mé paměti blýská se skvělá jména Thomase Jeffersona a Granta. Zdálo se mi, že opět slyším zpěv Johna Browna, hrdiny, a že spatřuji tváře Bret Harte, Longfellova, Edgara Allana Poea, Waltra Whitmana a i ostatních hvězd na hrdé vlajce americké.

Zde tedy je země, o níž desítky milionů lidu Starého Světa sní, jako o zaslíbené zemi. „Země svobody!“ opakoval jsem si pro sebe, nepozorujce onoho nádherného dne zelenou pláseň na temném bronzu.

Věděl jsem už i tehdy, že „Válka za zrušení otroctví“ nazývána jest nyní v Americe „Válkou za Uchování Jednoty.“ Leč nevěděl jsem, že v této záměně slov skryt jest hluboký význam, — že vášnivý idealism mladé demokracie též pokrýl se rezem, jako bronzová socha, ztravujícím duši žiravinou commercialismu. Nesmyslná žádostivost peněz a haněbná žádostivost moci, již peníze poskytují, jest nemocí, kterou lidé jsou stíženi všude. Avšak před tím, neuvědomil jsem si, že tato hrozná choroba tak se rozmohla právě v Americe.

Bouřlivý ruch života na vodách u pat Svobody a v městě na pobřeží, uvádí duši ve zmatek a plní ji pocitem nemohoucnosti. Všude, jako předpotopní obludy, ohromné, těžké parníky rozrývají vody oceánu, lodky a čluny krouží kolem nich jako dravci. Železo zdá se mít nervy, život, vědomí. Sirény řvou jakoby hlasy mytických obrů, rozlévané písňaly rozstřikují pronikavý hvizdot, jenž ztrácí se v mlhách, kotevní řetězy chřestí, vlny se plyší —

A tak se zdá, jakoby všechno to železo, všechno to kamení, dříví a voda, ba i sami lidé byli plni odporu proti tomuto živlu v mlhách, zpěvu a jásotu, proti tomuto životu utkvělému v zajetí tvrdé lopoty. Všude je lopota, vše schváceno jest v jejím viru, každý poslouchá vůle jakési tajemné síly, nepřátelské člověku i přírodě. Stroj, studený, naviditelný, nerozumný stroj, v němž člověk není ničím, než bezvýznamným šroubkem!

Miluji energii. Obdivuju se jí. Nikoli však tehdy, když lidé vynakládají vlastní svou tvořivou sílu na vlastní záhubu. Je tu příliš mnoho námahy a práce, a není tu života ve všem tom chaosu, ve vši vřavě za kus chleba. Všude kolem sebe vidíme dílo rozumu, jež učinilo z lidského života cosi jako peklo, bezrozumné šlapací kolo práce, leč nikde neeítíme krásy volného tvoření, nezařatého díla-ducha, jež by zkrásnělo život neznitelnými květy životodárné jarosti.

Daleko tam na pobřeží, mlčenlivě a temně skyscraperů vrůstají se proti mlhám. V prázdných úhlech, bez touhy po kráse, ty pevně, těžké spousty tyčí se do oblak, ztrnulé, bezradostné a zamračené. V oknech těch žalářů není květín, a děti tam nejsou k spatření. Přímé, jednotvárné, mrtvé linie bez půvabu v obrysech a v souladu, jen s dojmem chladu a zupně domyšlivosti vtištěným do ohomných svých rozměrů, do obludné své výšky. Leč v těch výšinách nesídlí volnost. Ty budovy vyhánějí ceny požemků do výšin tak závrátavých, jako jsou jejich vrcholky, leč snižují vkus do takových hlubin, v jakých jsou jejich základy. Ve velkých domech obývají maličký lidé.

Pokračování.

JAN HAVLASA:

Vytržené listy.

Časové kapitoly.

III. Něco o Čechách.

Na srpnové číslo „Appleton's Magazínu“ čekal jsem s úctami, věda, že v něm poprvé promluví o Americe Maxim Gorkij; po žvanivých nesmyslech, jež četli jsme ve většině ostatních měsíčníků, připuštění článku Gorkého nemůže než získati naše sympatie pro magazin, nepodléhající obecné pruderii, jež v Americe je zlem působivějším, než kdekoli jinde.

Leč srpnové číslo onoho měsíčníku přineslo pro nás i jiné příjemné překvapení. Hned obálkou, v jejíž něžné kresbě české oči poznaly na první pohled umění Muehovo. A pak první svou státi, jejíž titul je „Midsummer in Bohemia“...

Konečně tedy jednou něco o Čechách! Ovšem, není to z pera amerického Čecha... Příkladů podobných onomu Bendovu, o němž nedávno psal jsem v Osvětě Americké, máme po čertech málo v celé té českoamerické minulosti, a kdykoli přece něco dostalo se na veřejnost přičiněním a prací někoeho z příznivců, vyšlo to v publikacích spíše podřízeného významu a zapadlo tak tiše, jako se objevilo.

Nemyslím, že by článek pana Christiana Brintona měl zvláštní význam a nepoměrně větší účinnost; ale jisto jest, kdyby více podobných článků se čas od času objevovalo v nejlepšíh měsíčnících, že by hrzo statisíce Američanů věděli více o Čechách a Češích, než aby si je pletli s cikány.

Že státi, zdobené originálními a jennými skizzami Alfonse Muehy, vykázáno bylo první místo v obsahu čísla, ukazuje, že přece jen naše umění vymohlo nám za hranicemi větší úctu a pozornost, než byla s to politická nemohoucnost a národnostní zápas. Česká kniha a česká píseň byly, co vzkřísilo náš národ v době, kterou označujeme dnes jako „národní probuzení“; české umění bude to, co připoutá pozornost vzdělaného světa k zápasům českého národa.

Nejnápadnější na článku páně Brintonově jest jeho pochopení našeho postavení a jeho živá, bez pathosu, stručně, leč účinně vyslovená sympathie. Z literárního stanoviska státi je roztomilou črtou svěžího slohu, bez všech oněch neztravitelností, jež jsou příznakem starému genu cestopiseckému i literární-národopisnému. Obsahově, státi jest jednostranná, věnována jsouc téměř po výtece venkovskému lidu; ale jednostrannost není příčinou povrchnosti v tomto případě. Všechno to, co hanlivého skrývá se v označení „žurnalistického článku,“ je daleko slohu p. Brintonova. Jeho vědomosti historické umožňují prohloubení jeho náhledů a dávají podklad jeho dojmům; a jsou příčinou, že nedopatření jsou jen podružného významu a nahodilá. Píše-li pan Brinton, že Slezsko jest „úplně germanisováno,“ neize ho kárati z nedostatku informací; očím cizince Slezsko nemůže býti než ztraceným pro česko, a bude-li eo z něho trvale zachráněno, jest temnou otázkou i pro největšího optimistu mezi námi. Poznávají-li pan Brinton, že v některých částech Čech, Moravy a Slovenska země je tak chudá, že lid nazývá ji místo Matko Zemí — „Tehyni Zemí,“ je to jen nahodilá myška; místo „Mother-in-law Earth“ mělo by býti „Step-mother Earth.“ Nejválnější nedopa-

tření někdo shledá v naprostém spojování Čech a Moravy s uherským Slovenskem; turčiansko-svatomartinští rusofilové a čechofilové dokonce by se nad p. Brintonovou klasifikací národopisnou přímo zdělili. Leč lze v tom viděti něco více: dojem cizince, je muž nepopíratelná fakta dneška jsou platnější, než pracně shledávané a často na písku založené dokumenty těch Slováků, kteří raději než býti připojováni k českému národu bez újmy na národním charakteru, viděti by se pohlepeni mořem maďarství, v němž ztratilo by se vše, co dává jim právo individuality.

Článek páně Brintonův uvozen jest krásnou naší pohádkou o duši děvčete, zakletého macechou ve vrbu, již potulní muzikanti setnou a promění v housle. „Všechna přirozená obraznost,“ píše autor státi, „láska k hudbě a neznitelná něha srdce, jež charakterizují slovanský temperament, uplatněny jsou v této jednoduché legendě, jež převzata jest přímo se rtů českého venkovského děvčete. Dějiny Čech jsou pohnutým a pathetickým vypravováním o ztracené národnosti. Jak oni sami říkají, Západní Slované jsou sirotky ve vlastních otčinách. Vůdcové v písemnictví, (leaders in letters,) předchůdce a zákopníci v občanské svobodě, Čechy, (zde pan Brinton užívá přesně našeho názvu,) jak její synové s hlubokou láskou nazývají svou vlast, kdysi hrdinně bojovaly za udržení trvalého místa mezi evropskými státy. Přes to však morální vítězství Husovo a bojovné úspěchy Žižkovy znamenaly málo proti žárlivým útokům Teutonů a Maďarů. Byly to Čechy, jež takřka samy o sobě, zastavily zkázonosný vpád Tatarů, leč to naodvrátilo Evropy od zničení české neodvislosti v osudné bitvě bělohorské. Zatím co vše, co drahé bylo zemi, rozneseno bylo kopyty Liechtenstejnových dragounů, zatím co tisíce knih a rukopisů byly spáleny a počet obyvatelstva ze tří milionů vražděním a bídou sníženy až na 800,000 duší, duch domáci rasy jaksi dokázal přežiti to vše.“ Následuje státi o znovuzrození, již překládat mám za zbytečno. Ukazuje tutěž znalost předmětu a citovou vzrušenost, jež u cizince mile dojmá. To, co jsem uvedl, stačí na ukázkou, že přece jen knihy Luetzovy a dějiny Gregorové i Viekersovy vykonaly snad aspoň někde své poslání i mezi Američany.

Jak jsem už dříve poznamenal, státi věnována je venkovskému lidu a hlavně jeho krojům, zvykům a národní poesii. Shledává kroje tak půvabnými, že pochybuje o možnosti, kdekoli v Evropě naléztí něco krásnějšího, než úbor slováckých žen a děvčat. „Slované známi jsou jako slavici mezi národy,“ píše na jednom místě, „ale jako slavici, Slované nezpívá vždy. Pronikavý smutek, nepřemožitelné záchvaty melancholie zabarvují jejich myšlenkovou a duchovní obraznost. Temná, bolestná minulost, kritická přítomnost plná zápasů a nepopsatelná neurčitost ohledně konečného určení jejich rasy, — vše to spojuje se, aby vrhalo závoj starostí a obav stejně na staré jako na mladé.“ V českých pověstech a pohádkách p. Brinton shledává zajímavé analogie českých mytů, a v ostrém rozporu mezi ideostí, smutkem dneška i zářivou krásou pověstí a historie domní-